

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**



МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять з курсу

«ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ»

для здобувачів вищої освіти спеціальності 014. 01 «Середня освіта.

(Українська мова та література)»

(Електронне видання)

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри

української філології та журналістики

Протокол № 7 від 27.02.2021 р

Сєвєродонецьк – 2021

УДК 82(091)(477)

Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Художня література для дітей» для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта. (Українська мова та література)» (Електронне видання) / Уклад.: Пустовіт В. Ю., Токар Н. В. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2021. – 17 с.

Пропоновані матеріали до виконання практичних занять з курсу мають на меті ознайомити здобувачів вищої освіти із сучасними зразками художньої літератури для дітей, визначити ключові поняття курсу, ознайомити з вектором наукових досліджень.

Укладачі:

В.Ю.Пустовіт, д.ф.н., проф.,
Токар Н.В., ст.викл.

Відповідальний за випуск:

В.Ю.Пустовіт, д.ф.н., проф.,

Рецензент:

А.Ю.Бовт, к.п.н., доц.

ЗМІСТ

Вступне слово 4

Тематика і зміст практичних занять 5

Практичне заняття 1. Вступ. Художня література для дітей як важливий засіб навчання та виховання. 5

Практичне заняття 2. Літературна казка та її жанрово-стильові різновиди 7

Практичне заняття 3. Масова література в колі дитячого читання 9

Практичне заняття 4. Специфіка моделювання гендерних стереотипів у літературі для дітей та юнацтва 11

Практичне заняття 5. Українська література на початку XXI століття: нові автори і знакові тексти. Образи дітей 13

Рекомендована література до курсу 14

ВСТУПНЕ СЛОВО

Художня література для дітей має на меті ознайомити здобувачів вищої освіти із специфікою розвитку художньої літератури для дітей, її сутністю, основними ознаками, розкрити багатство української дитячої літератури в історичній обумовленості й художній цінності, зосередити увагу на специфіці образного мислення на різних етапах її розвитку; ознайомити студентів з основними творами, що входять в коло дитячого читання, функціями, жанрами; визначити особливості дитячої літератури; прослідкувати еволюцію розвитку літератури для дітей.

Методичні рекомендації до практичних занять допоможуть поглибити знання, отримані під час лекційного курсу.

Обмежена кількість годин певною мірою зумовила особливості добору й компонування матеріалу теоретично-практичного курсу. Деякі теми виносяться на самостійне опрацювання, але тільки ті, що допомагають краще усвідомити сутність питання.

Контрольні питання до тем практичних занять сформульовано за проблемним принципом, щоб розкрити складні аспекти літературознавчого дослідження, жанрово-стильові особливості художньої літератури для дітей, а також спонукати майбутніх дослідників до наукової роботи, дискусії та самостійного пошуку.

ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Вступ. Художня література для дітей як важливий засіб навчання та виховання

План

1. Художня література для дітей як певний феномен і частина загальної літератури.
 - 1.1. Література для дітей, яка відповідає психологічним особливостям віку. Простота творів для дітей і водночас результат складної взаємодії художніх прийомів і засобів.
2. Зміни суспільних умов, що впливають на «коло дитячого читання». Значення творчості самих дітей.
3. Специфічні риси літератури для дітей, зумовлені певними чинниками.
 - 3.1. Характерні ознаки літератури для дітей – динамічний сюжет і гумор.
4. Мовні особливості художньої літератури для дітей.

Рекомендована література до заняття

1. Кизилова В.В., Пушко В.Ф. Дитяча українська література. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ, 2008.
2. Марченко Н. «Текст для дітей» як форма самоусвідомлення та трансформації суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 31. С. 509-519.
3. Мацевко-Бекерська Л. Дитяча література як форма діалогу культур: герменевтичний аспект. *Література. Діти. Час: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Вип. 1. Тернопіль. 2011. С. 18-24.
4. Огар Емілія. Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби): монографія. Львів. 2012. 320 с.

5. Славова М. Т. Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей. К., 2002. 81 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст поняття «коло дитячого читання». Які б твори ви порадили молодим батькам.
2. Підготуйте презентацію «Сучасний стан національної літератури для дітей».

Практичне заняття № 2

Літературна казка та її жанрово-стильові різновиди

План

1. Художньо-стильові особливості казкового епосу. Літературна казка і казкова повість: генеза та еволюція жанрових форм.
 - 1.1. Казки про тварин, героїко-фантастичні (чарівні), соціально-побутові.
 - 1.2. Казкова традиція й сучасність, характер вимислу й реальна основа, зв'язок з художньою літературою.
2. Роль казки у вихованні естетичних та пізнавальних смаків дітей. Педагогічний відбір казки. В.Сухомлинський про роль казки у вихованні дітей.
3. Казки про тварин як найдавніший пласт народного епосу («Рукавичка», «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Сірко», «Солом'яний бичок», «Колобок», «Лисичка сестричка і вовк-панібрат»).
4. Героїко-фантастичні казки. Характер вимислу, образ, мотиви («Івасик-Телесик», «Царівна-жаба», «Котигорошко», «Кривенька качечка»).
5. Народна сатира проти ледарів, боягузів, хвальків та пошана до розумних, чесних працьовитих людей у соціально-побутових казках («Мудра дівчина», «Бабина і дідова дочка», «Золотий черевичок», «Калинова сопілка»).
6. Легенди, перекази, бувальщини.
7. Сучасна казка (З. Мензатюк «Казочки-куцехвостики», «Київські казки»), казкове фентезі (О. Дерманський «Король буків, або Таємниця Смарагдової книги», Н. Воскресенська «Руда Ворона», «Останнє бажання короля»), казкові пригоди (Л. Воронина «Прибулець із Країни Нямликів», І. Андрусак «Стефа та її Чакалка»), казка з історичним антуражем (З. Мензатюк «Таємниця козацької шаблі»), стилізація під народну казку (М. Павленко «Півтора бажання, або Казки з Ялосоветиної скрині»).

Рекомендована література до заняття

1. Бріцина О. Ю. Українська народна соціально-побутова казка: (Специфіка та функціонування). К.1989.
2. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна казка. К. 1987.
3. Лотоцький А. Левада Пречистої. Легенди. Львів, 1993.
4. Павленко М. Казки всіх країн, єднайтеся! [Електронний ресурс] / Марина Павленко. — Режим доступу до статті: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/50>
5. Українські народні казки. К. 1992.

Завдання для самостійної роботи

1. Сучасна дослідниця художньої літератури для дітей Оксана Січкара наголошує: *«... у багатьох авторських казках спостерігаємо відходження від традиційного казкового зачину. Замість короткого повідомлення-експозиції про те, де, з ким і за яких часів відбувалися події (зазвичай з невизначеною формулою «жили-були», «за горами, за лісами», «давно-давно») часто спостерігаємо наявність розлогих ліричних вступів: «Сонечко сідало за обрій. Пташки доспівували те, що мали виспівати за день, і квапилися у рідні гніздечка...» («Легенда про Бовдура Великого» Н. Воскресенської); «Коротка червнева ніч легкокрилим метеликом опустилася на землю, але не встигла струсити пилок зірок зі своїх крил...» («Кубок чарівника» Т. Крюкової)», яка ваша думка, з чим пов'язано подібні відмінності жанрових форм казки? Думку обґрунтуйте.*
2. Напишіть власну казку, враховуючи жанрові ознаки.

Практичне заняття № 3

Масова література в колі дитячого читання

План

1. Масова література в колі дитячого читання. Різноманітність жанрів.
 - 1.1. Детективи. «Дивний детектив» – перша в сучасній українській літературі серія дитячих детективів. Аналіз детективів О.Ільченко, А.Кокотюха, О.Недемлінський та ін.
2. Фантастика та фентезі: традиції та новаторство. Серія «Українська майстерня фантастики», авторський колектив.
 - 2.1. Аналіз творів Г. Пагутяк «Королівство», «Втеча звірів», М. та С. Дяченків «Відьомська доба», «Ключ від Королівства», «Дика енергія. Лана», роман О. Росича «Джовані Трапатоні».
3. Пригодницька література. Жанрові ознаки. Аналіз творів: «Ліза та Цюця П.» Л. Денисенко, повісті «Марійка і Костик», «Залюблені в сонце. Друга історія Марійки і Костика», «Аргонавти. Третя історія Марійки і Костика» С.Процюка, низка «комп'ютерних пригод» О. Єсаулова: «Gameover», «Антивірус», «Канікули для Інформи», «Вихідний формат», «Таємниця Великого Сканера».

Рекомендована література до заняття

1. Андрусяк І. Дорослі капості дитячої літератури – Іван Андрусяк про дитячу літературу / І. Андрусяк. – Режим доступу: [http:// www.ukrlit.vn.ua/article1/2011.html](http://www.ukrlit.vn.ua/article1/2011.html).
2. Буйвол О.В. До проблеми жанрової класифікації фентезі. *Мова і культура*. К.: 2009. Вип. 11. С. 238-241.
3. Гнідець У. Концептуалізація розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва в світлі наукової критики / У.Гнідець. – Режим доступу: [http://www.chl.kiev.ua/key/ Books/ShowBook/46](http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/46).
4. Дев'ятко Н. Можливості впливу сучасних жанрів: фантастика, фентезі, казка / Н. Дев'ятко. – Режим доступ : <http://gak.com.ua/creatives/1/15803>

5. Жук З. Вражає жанровео дноманіття: (Про дитячу літературу українських авторів). *Книжковий клуб плюс*. 2006. № 7-8. С. 27-29.
6. Кононович Л. Сучасна українська література перебуває сьогодні в дивному стані / Л. Кононович. – Режим доступу: [http:// artvertep.com/ print?cont=8533](http://artvertep.com/print?cont=8533).
7. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія в 2.т. / Ю.І. Ковалів. – К. : Видавничий центр «Академія». – 2007. – 622 с. – Т. 2.
8. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Г. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Терешка. – Вид. друге, виправлене, доповнене. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – 752 с.
9. Мацко І. Діти вулиці. Про статус сучасної української дитячої літератури / І. Мацко. – Режим доступу : <http://petryk.com.ua/465>.

Завдання для самостійної роботи

1. Законспекуйте статтю: Лілія Яворська Жанр фентезі у сучасній літературі для дітей. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2014. С. 123-128. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2014_2014_19
2. Опрацюйте словникові статті про жанр фентезі в Літературознавчому словнику-довіднику / за ред. Р.Г. Гром'яка та Літературознавчій енциклопедії Ю. Коваліва. Зробіть висновок про спільне й відмінне. Яку б дефініцію, на основі прочитаних творів, ви запропонували для вивчення в школі.

Практичне заняття № 4

Специфіка моделювання гендерних стереотипів у літературі для дітей та юнацтва

План

1. Література для дітей і гендер. Ключові дефініції теми.
2. Гендерне прочитання художніх творів на тематико-проблематичному, жанрово-стильовому, образно-наративному та дидактичному рівнях творів Ірен Роздобудько («Пригоди на невідомому острові»), Василя Слапчука («Риба під парасолем»), Марії Чумарної («Лумпумчик»), Олександра Дерманського («Король буків, або таємниця Смарагдової книги»).
3. Жіночі константи в прозі для дітей та юнацтва. Аналіз збірки «Ясоччина книжка»(1934) Наталі Забіли, «Ганнуся» В. Рутківського, І. Андрусяк «Стефа і її Чакалка», «Сорокопуди, або Як Ліза і Стефа втекли із дому»
4. Дискурс маскулінності, представлений у творах «Князь Кий» В. Малика, «Джури...», «Сторожова застава» В. Рутківського; пригодницькі історико-біографічні повісті Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу», «Пригоди тричі славного розбійника Пинті»

Рекомендована література до заняття

1. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі: філософсько-психологічний аналіз. Львів. 2002. 310с.
2. Гендерна педагогіка: Хрестоматія / Переклад з англ.. В. Гайденко, А.Передборської; За ред. Вікторії Гайденко. Суми. 2006. 313с.
3. Гендерна перспектива / Упорядн. В. Агеєва. К.2004. 256с.
4. Гендер і культура: зб. ст. / Упорядн.: В. Агеєва, С. Оксамитна. К. 2001.
5. Качак Т. Б. Сучасна українська дитяча література: аспекти гендерної інтерпретації. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Донецьк. 2009. Вип. XX: Лінгвістика і літературознавство. С. 424-435.

6. Сьмьордова К.В. Вплив агентів гендерної соціалізації на формування гендерної ідентичності підлітків [Електронний ресурс] / К.В. Сьмьордова. – Режим доступу :<http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php?f=19&t=284>. – Загол. з екрану.
7. Кизилова В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс. Старобільськ. 2015.

Завдання для самостійної роботи

1. Укладіть список літератури для самостійного читання учнями, враховуючи гендерний принцип.

Практичне заняття № 5

Українська література на початку XXI століття: нові автори і знакові тексти. Образи дітей

План

1. Що таке покоління 2000-х? Європеїзація тематики поезії і прози 2000х. Національний колорит проблематики, порушеної у творах письменників 2000-х рр. Премійовані письменники. Шевченківська премія як мірило таланту автора.
2. Досвід дитинства у літературному експериментуванні (Марія Матіос, Оксана Забужко, Галина Рис, Любов Пономаренко, Світлана Талан, Ольга Слоньовська, Марк Лівін, Олексій Чупа, Михайло Івасько та ін.). Знакові автори та їх тексти.
3. Жанрово-стильова своєрідність літератури після 2000 року. Автобіографічна проза про дитинство: аналіз помилок повсякдення, пошуки шляхів вирішення внутрішніх і зовнішніх суперечностей.

Рекомендована література до заняття

1. Арнаут В. Пошук оптимальних шляхів вироблення якісних читацьких навичок у сучасних освітніх умовах. *Початкова школа*. 2013. № 10. С. 17-20.
2. Булах Т. Підтримка читання як запорука розвитку книжкового бізнесу: сучасний вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. 2014. Вип. 8. С. 312-318.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте колективні збірки «Чат для дівчат», «Книжка заборон і таємниць». У чому новітні тенденції літератури для дітей?
2. Здійсніть порівняльний аналіз тематики і проблематики творів сучасної української та зарубіжної літератури.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Андрусак І. Дорослі капості дитячої літератури – Іван Андрусак про дитячу літературу / І. Андрусак. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/2011.html>.
2. Богданець-Білокаленко Н.І. Дитяча література. Біографії українських письменників II половини XIX – початку XXI століття: навчальний посібник. К., 2012. 91 с.
3. Бойцун І.Є. Дитяча література: навч. пос. Луганськ. 2011.
4. Воронина Л. Прибулець з Країни нямликів / Л. Воронина. К. 2007. 128 с.
5. Воскресенська Н. Легенда про Бовдура Великого / Н. Воскресенська. К. 2007. 240 с.
6. Гнідець У. Концептуалізація розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва в світлі наукової критики / У. Гнідець. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/46>.
7. Дев'ятко Н. Можливості впливу сучасних жанрів: фантастика, фентезі, казка / Н. Дев'ятко. – Режим доступ : <http://gak.com.ua/creatives/1/15803>
8. Денисенко Л. Ліза та Цюця П. зустрічаються / Л. Денисенко. К. 2008.128
9. Друг читача. – Режим доступу: <http://vsiknygy.net.ua/>.
10. Жук З. Вражає жанрове одноманіття : (Про дитячу літературу українських авторів). Книжковий клуб плюс. 2006. № 7-8. С. 27-29.
11. Ільченко О. Козак, король, крук. Іронічні казки / О. Ільченко.– К. 2007.
12. Казки Старого Лева / Упоряд. Л. Андрієвська. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2003. 310 с.
13. Качак Т. Б., Зарубіжна література для дітей. 2014.
14. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва. 2016.
15. Качак Т. Б., Круль Л. М. Дитяча література. Івано-Франківськ. 2014.
16. Качак Т. Літературна освіта в Україні: промоція дитячої книги і читання. Література. Діти. Час. Вип. 4. Рівне. 2013. С. 239-246.

17. Кизилова В. В. Художня специфіка української прози для дітей та юнацтва другої половини ХХ століття. Луганськ. 2013.
18. Кизилова В.В., В.Ф. Пушко. Дитяча українська література. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ, 2008.
19. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навчально-методичний посібник для студ. Вищих навч. закл. Старобільськ. 2015.
20. Кононович Л. Пекельний звіздар. К. 2008. 152 с.
21. Кононович Л. Сучасна українська література перебуває сьогодні в дивному стані / Л. Кононович. – Режим доступу: [http:// artvertep.com/print?cont=8533](http://artvertep.com/print?cont=8533).
22. Крюкова Т. Кубок чарівника / Т. Крюкова. Харків : Ранок, 2004. 144 с.
23. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість. К. 2001.
24. Малик Г. Сміятися заборонено! / Г. Малик. К. 2005. 112 с.
25. Мацко І. Дітвилиці. Про статус сучасної української дитячої літератури / І. Мацко. – Режим доступу : <http://petryk.com.ua/465>.
26. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: До проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу *Слово і час*. 2004. №12. С. 18-21.
27. Сабат Г. Казки Івана Франка: особливості поетики. «Коли ще звірі говорили»: монографія. Дрогобич. 2006ю
28. Струшляк О.В. Історичні аспекти зародження і розвитку періодичних видань для дітей. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Бердянськ. 2009. Вип. ХХІ. С. 289-297.
29. Торчинська З.К. Дитяча література: лекційний курс. Кам'янець-Подільський, 2011. 135 с.
30. Українські літературні казки: У 2 т. К. 2006.
31. Українські приказки, прислів'я та інше/ Уклав М.Номис. К. 1993.
- 32.

Інтернет-ресурс

<http://www.ababahalamaha.com.ua/uk>

<http://bookland.net.ua/book.php?id=1128>

<http://litopys.org.ua/hrushukr/hrush112.htm>

<http://folio.com.ua/index.php?id=1204102842>

<http://www.ukrlit.vn.ua/biography/gucalo1.html>

<http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=196>

<http://petryk.com.ua/340>

Навчальне видання

Методичні рекомендації
до практичних занять з курсу
«Художня література для дітей»
для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта.
(Українська мова та література)»

У к л а д а ч і:

В.Ю.Пустовіт

Н.В.Токар

Редактор

В.Ю.Пустовіт

Підписано до друку _____.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. № _____. Обл.- вид. арк. _____.

Тираж _____ екз. Вид. № _____. Замов. № _____.. Ціна договірна.

Видавництво

Східноукраїнського національного університету

імені Володимира Даля

Адреса видавництва: 93400, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл.,

пр. Центральний, 59-а, головний корпус.

Телефон: 8(06452) 4-03-42

E – mail vidavnictvoSNU.ua@gmail.com